

romaversitas
macedonia

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA

8^{МИ} АПРИЛ – МЕЃУНАРОДЕН ДЕН НА РОМИТЕ
8TH OF APRIL – THE INTERNATIONAL ROMA DAY

**„ПРЕДИЗВИЦИТЕ И ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА РОМИТЕ
ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА“**

**“CHALLENGES AND PERSPECTIVES FOR THE ROMA
IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA”**

ГОВОРИ
SPEECHES

---

08 АПРИЛ 2019
8 APRIL, 2019

ФИКРИЈА ТАИР

м-р по Јавни политики

Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

Почитувани,

Ромите треба да се образуваат... оваа популарна реченица повеќе од две децении ја слушаме од страна на политичарите, медиумите, меѓународните и невладините организации особено на настани поврзани со 8 Април. Мајчин јазик... и тоа не било кој друг јазик кој ви доаѓа сега на ум туку значењето и употребата на ромскиот мајчин јазик и тоа во сите нивоа на образование... е ова не е многу популарно нели? Можеби е апсурдно да зборувам за мајчин јазик кога денеска пред вас ќе говорам на македонски јазик за да може сите да ме разберете. Свесна сум за опасноста од губењето на ромскиот јазик, пред се заради вековната асимилација и игнорирањето на ромската заедница како народ во рамки на европските општества. Од друга страна сум горда што мојот народ успеа да го зачува ромскиот јазик низ вековите иако немаме матична земја. Немаме матична земја, а **еден Ром размислува вака... „Заедницата тоа сум јас“ алудирајќи дека секој поединец ја носи својата заедница и култура во себе одбегнувајќи го територијалниот претенционализам.**

Доколку денес извршната власт, претставниците на законодавниот дом, претставниците на судската власт и сите останати чинители на ова општество ги земат во предвид препораките кои денес ќе ги упатиме, можам слободно да кажам дека сме придвижиле нешто за кое нашите предци се бореле во минатото за овој ден 8 Април да се прогласи како Ден на ромскиот народ уште во 1971 година.

Како што знаеме, извештаите од Европската Комисија потврдуваат дека најголем прогрес во интеграцијата на Ромите се бележи во областа образование. Во Република Северна Македонија Ромите се таргетираат на три начини: преку образовни политики кои директно ги таргетираат Ромите, интегрирани политики кои ги таргетираат мнозинските заедници и мејнстрим политики.

Свесни сме дека последната деценија, Ромскиот Образовен Фонд како странски донатор во соработка со надлежните државни институции иницираа и во моментот имплементираат проекти за образование на Роми во сите нивоа на образование почнувајќи од предучилишна возраст, па се до образование за возрасни. За пофалба е што дел од овие проекти прејдоа во системски решенија и политики финансирани од страна на државата. Како пример ќе го издвојам системското решение од 2016 година за доделувањето на стипенди за ученици и студенти Роми од страна на Министерството за образование и наука. Ова системско решение како и макотрпната работа на граѓанските организации кои работат во областа на образованието меѓу кои и Ромаверзитас, нудејќи поддршка преку тусторство и менторство, од година во година се повеќе влијаат врз зголемување на бројот на Роми кои преминуваат од средно во високо образование. Создаваат кадри кои денес се присутни во публиката и говорат од оваа говорница, кадри кои за разлика од минатото веќе се спремни да предлагаат политики и решенија за да се подобри ситуацијата на Ромите во Македонија. **Донесувачите на одлуки треба да увидат дека постојат Роми кои се спремни да бидат вклучени во процесите на креирање на мејнстрим политиките во кои би ги сместиле и политиките за Роми, а нели ова го намалува јазот помеѓу граѓаните во државата, допринесувајќи навистина за ЕДНО ОПШТЕСТВО ЗА СИТЕ.**

Кога сме кај политиките за едно општество за сите, извршната власт постојано го промовира овој концепт кој **треба да овозможи праведен пристап до квалитетно образование за сите, како и да го**

ФИКРИЈА ТАИР

м-р по Јавни политики

Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

гарантира правото на унапредување на употребата на јазиците на сите заедници промовирајќи толеранција и соживот. За жал овој концепт се уште не може да ги таргетира Ромите и да ги смести во „СИТЕ“ поради тоа што нашата држава сеуште не може да создаде услови за тоа.

Постојат низа недостатоци кои ја отежнуваат интеграцијата на Ромите во Македонија кои пак ги среќаваме и во најпрогресивната област, образованието.

Според податоците на Народниот правобранител стапката на напуштање на основното образование на децата Роми во една генерација од прво до девето одделение изнесува високи 60%. Замислете, тоа е изгубена генерација која за 10 години можела да биде соодветно квалификувана и конкурентна на пазарот на труд, генерација која ќе ја придвижеше економијата во оваа држава.

Морам да ја споменам и можната злоупотреба на дополнителните квоти за запишување во високо образование од страна на не-Роми каде што институциите судејќи само според пополнетата изјава за припадност кон ромската етничка заедница дозволуваат апликантите не-Роми да добијат сигурно место на посакуваната студиска програма. Така, се појавуваат податоци со поголем број на Роми на факултетите, но само во првата година од студиите, за да подоцна овие студенти „Роми“ мистериозно исчезнат откако ќе ја искористат афирмативната мерка.

Понатаму, постојат проблеми со **сегрегација во училиштата и сместување на деца Роми во специјалните училишта, проблеми кои се потенцирани во неколку извештаи по ред на Европската Комисија и се алармантни.**

Истражувањата покажуваат дека една од причината за сместување на децата Роми во специјалните училишта е непознавањето на македонскиот јазик бидејќи во своите семејства овие деца го употребуваат само ромскиот јазик. 80% од Ромите во Македонија го говорат ромскиот јазик, а останатиот дел го употребува македонскиот, албанскиот и турскиот наместо ромскиот јазик. Учениците Роми се соочуваат со бариери и потешкотии при изучување на наставниот материјал на македонски јазик кое негативно влијае врз нивниот успех во образованието и осипување од образовниот процес. Од друга страна **институциите не им ја даваат Уставно загарантираната можност на учениците Роми да учат на својот мајчин јазик.**

Според последниот попис од 2002 година е евидентирано дека во **14 општини постои значителен број на Роми. Сепак, само во 4 општини учениците Роми имаат можност да го изберат изборниот предмет „Јазик и култура на Ромите“.** Овој изборен предмет треба да се изучува од трето до девето одделение, но како учениците да го изучуваат овој предмет кога **наставни програми и учебници на ромски јазик од петто до девето одделение сеуште нема?**

Така, надлежните институции проблемот го вперуваат во ромската заедница, велат нема соодветен кадар кој ќе ги подготви програмите и нема кадри кои ќе го предаваат предметот. проблемот се гледа во Ромите без притоа да се создадат услови за продуцирање соодветни кадри.

Доколку пак се анализира огласот за рецензенти на учебници по изборниот предмет „Јазик и култура на Ромите“ објавен од Министерството за образование и наука, можат да се забележат критериуми кои се несоодветни и го кочат процесот на креирање учебници по овој предмет, а со тоа и непреченото одвивање на наставата и скратување на можноста учениците да го изучуваат овој предмет. Законот за јазици не ги таргетира и унапредува јазиците на припадниците на заедниците

ФИКРИЈА ТАИР

м-р по Јавни политики
Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

кои се помалку од 20%, меѓу кои и Ромите, а со тоа и го засенува правото на образование на нивниот јазик во сите степени.

Сите овие причини кои што ги напоменав, почнувајќи од засенувањето на правото на ромската заедница да се образува на ромски јазик уште од најмала возраст, па се до немањето на катедра по ромски јазик која ќе продуцира кадри на Филолошките и Педагошките факултети во државата, негативно влијаат врз идентитетот на Ромите и понатамошната употреба и афирмација на ромскиот јазик.

Сето ова придонесува кон креирање на генерација на Роми кои говорат на албански, турски и македонски јазик, но не и на ромски, а тоа придонесува кон изумирање јазикот.

На крајот сакам да напоменам, **ние Ромите сакаме да придонесеме кон градење на концептот ЕДНО ОПШТЕСТВО ЗА СИТЕ, но потребно е да се креира простор во кој би почнале од иста појдовна точка со останатите граѓани на Република Северна Македонија.**

Сите заедно имаме многу работа и овој концепт можеме заедно да го изградиме... можеме да го изградиме доколку се продолжи со досегашните политики за образование на Роми кои се покажале како успешни. **Треба се најдат системски решенија на добро разработените модели за прогрес во областа на образованието** кои се имплементираат од граѓанските организации, односно **овие модели да прејдат во државни политики финансирани од државата.**

ЕДНО ОПШТЕСТВО ЗА СИТЕ меѓу другото се гради со формирање на катедра по ромски јазик на Филолошките факултети со што ќе се создадат услови за изучување и афирмирање на ромскиот јазик, а во исто време и креирање на соодветни кадри кои ќе издаваат учебници и литература на ромски јазик.

ЕДНО ОПШТЕСТВО ЗА СИТЕ се гради со овозможување на сите граѓани да се запознаат со историјата на ромите и ромската култура што би придонело кон толеранција, почит и соживот на сите граѓани, а нели тоа е почетокот на градењето на ЕДНО ОПШТЕСТВО ЗА СИТЕ за да биде **Bahtalo 8to April.**

FIKRIJA TAIR

MA in Public Policy

Central European University, CEU Hungary

Honored guests,

"Roma need to be educated"... for more than two decades we have been hearing this popular sentence from politicians, international and nongovernmental organizations, especially in events celebrating the 8th of April. "Mother tongue"... and not whatever other language comes to your mind now, but the significance and usage of the Romani language as a mother tongue in all levels of education... now this is not so popular, is it? It might be absurd to speak to you about mother tongue when today I will address you in Macedonian so you can all understand me. I am aware of the danger of extinction of the Romani language, mostly because of the assimilation practices used over the centuries and the disregard of the Roma community as a nation by the European societies. Nevertheless, I am proud that my people managed to preserve the Romani language throughout the centuries even though we do not have a homeland. We do not have a homeland and yet, **the thoughts of the average Roma are: "community, that is me" implying that every person carries their community and culture in themselves, avoiding territorial pretensions.**

If today the executive government, the legislature representatives, the judiciary representatives and all the others decision making powers of this society, take into consideration the recommendations that we will refer to today, I will be able to freely say that we have made a progress towards achieving the goals that our ancestors had set in the past. They fought to declare the 8th of April as the international Roma day to recognize the plight of our people.

As we know, the European Commission's reports confirm that the biggest progress, when it comes to Roma integration has been done in the sphere of education. In the Republic of North Macedonia, Roma are being targeted in three ways: educational policies targeting directly Roma, integrated policies targeting minority populations and mainstream policies.

We are aware that in the last decade, the Roma Education Fund as a foreign donor in cooperation with the State institutions, initiated and are currently implementing projects for the education of Roma in all levels of education, from preschool to education for adults. It is for praise that part of these projects have become systematic solutions and policies financed by the State. As an example, I will turn to the systematic solution from 2016 by the Ministry of Education and Science to award scholarship to Roma high school and university students. This systematic solution, as well as the hard work of the civil society organizations working in the sphere of education, among them 'Romaversitas', offering tutoring and mentoring support, influence the yearly increase of the number of Roma who continue their education on a university level. They create professionals who are today present in the audience and address you from this talking booth, professionals who unlike in the past, are ready to propose and bring solutions and policies for bettering the situation of Roma in Macedonia. **The decision makers have to acknowledge the existence of Roma willing to be included in the process of creating mainstream policies in which they would include policies for Roma people,** and does not this decrease the gap between the citizens, contributing to actually achieve ONE SOCIETY FOR ALL.

Talking about one society for all...

... the executive government is constantly promoting this concept **which should allow a just approach towards quality education for all, as well as guarantee the right of advancement of the usage of languages of all**

FIKRIJA TAIR

MA in Public Policy
Central European University, CEU Hungary

minorities promoting tolerance and coexistence. Unfortunately, this concept can still not target Roma and place them in "ALL" because our country cannot create the necessary conditions for it.

There are a number of drawbacks which make the integration of Roma in Macedonia difficult, which we also meet in the most progresses sphere, Education.

According to the data provided by the Ombudsman, the dropout rate of Roma children in the primary education, from the 1st to the 9th grade in one generation, is a high 60%. Imagine, that is a lost generation which in 10 years could have been qualified and competent on the labor market, a generation which would have contributed to the enhancement of the economy in this country.

I also must mention the possible abuse of the additional quota for admission to the university education by non-Roma, where the institutions judging solely by a written statement for belonging to the Roma ethnic minority allow non-Roma applicants to enroll to their desired university departments. Thus, the data shows an increase of Roma university students, but only in the first year of studies, since later these "Roma students" mysteriously disappear after using this affirmative action.

Furthermore, there are issues of **school segregation and placement of Roma students in special schools, alarming issues that have been highlighted in several consecutive reports of the European Commission.**

Reports show that one of the reasons for placing Roma pupils in special schools is the lack of knowledge of the Macedonian language, since in their homes these children use the Romani language. 80% of Roma in Macedonia speak only Romanese, whereas the rest use the Macedonian, Albanian and the Turkish instead of the Romani language. Roma pupils face difficulties in following the school curriculum in Macedonian which consequently has a negative influence their success in school and leads to higher school dropout rates. Moreover, **the institutions deny their constitutional right to study in their mother tongue.**

According to the last census in 2002, **there is a substantial number of Roma in 14 municipalities. However, Roma pupils have the possibility to choose the elective course "Language and culture of Roma" in 4 municipalities.** This elective course is meant to be taught from the 3rd until the 9th grade, but how would pupils study these course when **there are still no curriculums or school books in Romani language from the 5th until 9th grade?**

The responsible bodies blame the Roma populations, stating that there are no competent professionals to prepare the curriculum and teach the course. The blame falls on the Roma without them being provided conditions to produce competent professionals.

If the call for book reviewers of the elective course "Language and culture of Roma" published by the Ministry of Education and Science is analyzed, it can be noticed that the criteria are inadequate which obstruct the process of creating books for this course and with that obstruct the flow of the course and the possibility of pupils to study the course. The law for the use of languages does not target nor enhances the languages of the minorities with a population lower than 20 % among which the Roma, and with that oversees their right to education in their mother tongue in all levels of education.

All of the above mentioned reasons, starting from the disrespect for the rights of the Roma community to be educated in Romani language from the beginning of their school enrollment, to the lack of department for Roma language which would produce professionals on the faculties for Philology and Pedagogy in this

FIKRIJA TAIR

MA in Public Policy
Central European University, CEU Hungary

country, all of this has a negative influence on the Roma identity and the further usage and affirmation of the Romani language.

This leads towards the creation of a generation of Roma who speak the Albanian, Turkish and Macedonian language, but not the Romanese, contributing to the extinction of the Romani language.

In the end I would like to point out, **we the Roma want to contribute towards building the concept ONE SOCIETY FOR ALL. But it is necessary to create a space in which we would all have the same starting point with the rest of the citizens of the Republic of North Macedonia. All of us together have a lot of work to do and we can build this concept together...**

We can build it if there is a continuance of the current policies for education of Roma that have proven to be successful. **There is a need for systematic solutions of the well-developed models for progress in the sphere of education** which are implemented by the civil society organizations i.e. **these models to be transformed into state policies financed by the State.**

ONE SOCIETY FOR ALL, among other things, is built through the establishment of a department for Romani language of the faculties for Philology with which suitable conditions will be made for studying and affirming the Roma language and at the same time, suitable professionals will be qualified to write and publish school books and literature in Romani language.

ONE SOCIETY FOR ALL is built by enabling all citizens to get acquainted with the history and culture of the Roma people that would contribute towards tolerance, respect and coexistence of all citizens, and isn't that the beginning of the building of ONE SOCIETY FOR ALL so it can be **Bahtalo 8 to April.**

ЕЛВИС ШАЌИРИ

м-р по Човекови права

Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

Почитувани,

Денес имам чест да ви се обратам од оваа говорница по повод 8ми Април – Светскиот ден на Ромите.

Денес Ромската елита слави, обичниот Ром стравува како ќе го помине утрешниот ден, другите етнички заедници “куртоазно” ни го честитаат празникот, а институциите на државата продолжуваат да го занемаруваат фактот дека Ромите се граѓани на Република Северна Македонија.

Почитувани, денес чествуваме, но за жал состојбата не е за прославување денес за мене не е среќен 8ми Април – Се прашувате зошто?!

8ми април не е среќен – Бидејќи според извештајот на народниот правобранител **од вкупно 1276 институции, 1040 институции немаат вработени ниту еден Ром.** Правичната застапеност е на незадоволително ниво - како на ниво на вкупно вработени така и на раководни места.

Ромите кои имаат завршено основно и средно образование работаат во тешката индустрија или пак се хигиеничари или општи работници во институциите. Додека пак неромите со ист степен на образование имаат можност да работат како стручни соработници или пак државни службеници. Па така, во однос на процентулната застапеност на сите позиции, Ромите се застапени со 1,3% од предвидените 2.6% односно 1715 лица вработени во институциите од кои повеќе од 900 се вработени во јавни комунални претпријатија, останатиот дел се вработени како хигиеничари или технички персонал, а само мал дел не повеќе од 100 се административни службеници.

Ромите се последни на листата по застапеност во раководни места иако сме четврти во државта по бројност па така во делот на раководни позиции 80% се Македонци, 14% Албанци, 2.1% Срби, 1,2% Турци, 1% Власи, 1%, Други, 0,6%, Бошњаци додека Роми има само 0,2% од вкупните вработени на раководни места во државната администрација.

8ми Април Не е среќен - Бидејќи **балансерот наместо да ја унапреди правична застапеност, уште повеќе ја загрози состојбата на ромската заедница.** По неговото воведување застапеноста на Ромите е намалена - **За да се вработи 1 Ром потребно е да има 100 нови работни места,** при што принципот на распределба е да не се загрози позицијата на поголемите заедници, а не по принципот на приоритет односно незастапеност

Во минатото се користеше аргументот дека немаме едуцирани кадри, денес на годишно ниво имаме во просек околу 250 матурирани средношколци, повеќе од 80 студенти запишани во прва година на студии и 30 студенти во просек кои дипломираат во високо образование и сите тие го чекаат своето прво работно искуство. Поради политиката која се водеше и сеуште се води во државата овие млади Роми наместо да се вработат во институциите на државата, тие се принудени да ја напуштат државата и својот излез да го бараат како неквалификувани или полуквалификувани работници во земјите на европската унија.

Во јавниот сектор имаме селективна состојба – во институциите каде раководниот кадар го сочинуваат припадниците на македонската и албанската етничка заедница, застапеноста на

ЕЛВИС ШАКИРИ

м-р по Човекови права
Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

припадниците на помалите заедници воопшто не е видлива и е на многу ниско ниво. Тоа го потврдува и Извештаот на Народниот правобранител каде што се констатира дека во оние институции каде што раководителот е Македонец, раководните и нераководните лица вработени во институцијата претежно се припадници на македонската заедница што соодветствува на состојбата доколку раководителот е припадник на албанската етничка заедница. Роми –раководители речиси и немаме, па по аналогија затоа и немаме вработување на Роми.

Ваквата состојба не е во насока на толеранција и соживот во Република Северна Македонија. Имајќи ги во предвид наведените факти, за потсетување е дека правичната застапеност претставува темелна вредност на уставниот поредок, што значи рамнотежа помеѓу бројот на вработени и застапеноста на припадниците. И само таква рамнотежана може да придонесе кон изградба на мултиетничко општество, зајакнување на довербата, како и отстранување на сите предуслови за дискриминација по основ на етничка припадност.

Почитувани, Среќен ќе биде 8ми Април ако владата до 2020 го исполни процентот од минимум 2% за правична застапеност на Ромите во институциите.

Почитувани, Среќен ќе биде 8ми април, кога Ромите нема да бидат само хигиеничари и технички персонал во институциите, вклучително и во овој законодавен дом, туку ќе бидат административни службеници, раководители и ќе бидат на одлучувачки позиции. **Очекуваме дека Ромите покрај во останатите министерства ќе бидат претставени и во новото Министерство за политички систем и односи со заедниците на високи позиции во духот на охридскиот рамковен договор, концептот на едно општество и на мултиетничноста во државата.**

Среќен ќе биде 8ми Април кога државата нема да чека странски донации за да ги реши проблемите на Ромите и кога од досегашното издвојување од 11 евра од буџетот по глава на жител Ром ќе го зголеми буџетот двојно за решавање на проблемите на Ромската заедница.

Поради долгогодишната неправда врз Ромите, **државата треба да го издигне прашањето на Ромите како најважен приоритет во нејзината агенда**, во спротивно заедницата ќе остане засекогаш одделена од општеството и социјалните диспаритети ќе се зголемуваат кои на крај може негативно да се рефлектираат врз заедничката кохезија во државата.

И за крај, од ова говорница сакам да упатам една порака до носителите на власта во државата: Ромите се граѓани на оваа држава, но за нив “животот во Македонија” сеуште не е започнат. **За нашата заедница живот значи – адекватно домување, пристап до вода, пристап до асфалтирани улици, пристап до вработување, пристап до подобро образование, заштита на јазик, поголема застапеност во јавната администрација.** Кога сето ова ќе стане реалност во ромската заедница, тогаш ќе верувам во Живот во Македонија, во концептот за едно општество. Само тогаш ќе бидеме подготвени за влез во ЕУ бидејќи ЕУ ќе ја создадеме дома.

Bahtalo o 8to April!

ELVIS SHAKJIRI

MA in Human Rights

Central European University, CEU Hungary

Dear Prime Minister, dear ministers, members of parliament, your excellences, ambassadors, representatives from foundations, civil society sector, dear students, Roma sisters and brothers compatriots.

Today, I have an honor to address this event on the occasion of 8th of April – the international day of Roma

While the Roma elite celebrates today, ordinary Roma fears how to survive the next day, other ethnic communities are “generously” paying a tribute to our holiday, while the institutions continue to disregard the fact that Roma are citizens of the Republic of North Macedonia.

Honoured guests, today we do celebrate, but unfortunately the situation of our community is different.

Today for me personally 8th of April is not a happy day because according to the report by the Ombudsman **out of 1276 institutions, 1040 do not have a single Roma employee.** The equitable representation is not at a satisfactory level at both levels in employment and managerial positions.

Roma who have finished elementary or secondary education occupy positions in the heavy industry or perform hygiene maintenance or general labour jobs in the institutions. On the other hand, non-Roma who have finished the same level of education have more opportunities. Thus, the employment representation show that Roma occupy 1.3% out of the forecasted 2.6%, i.e. out of 1715 institutional workers more than 900 are employed into communal hygiene companies while the rest of the employed work as janitors and technical maintenance personnel and only a small number, less than 100 people work in the public administration.

Roma are the last of ethnicities that are represented in the managerial positions despite the fact that we are the fourth ethnic group in the country. In terms of managerial positions 80% belong to Macedonians, 14% to Albanian, 2.1% Serb, 1.2% Turks, 1% Vllachs, 1% Others, 0.6% Bosniak while the Romani occupy only the 0.2% of managerial positions from the total managerial positions in the public administration

8th of April is not a happy day because **the balancer instead of improving the equitable representation, it endangered the status of the Roma community.** After its initiation, the balancer has lowered the employment rate of Roma. **In order to employ a Roma there have to be a 100 new job positions,** in which the positions from the larger ethnic communities must not be jeopardized, instead of following the principle of priority, or as in this case – unequitable representation.

In the past, the argument that we do not have educated cadres was used, nowadays, on a yearly level there are around 250 secondary school graduates, more than 80 students enrolled in first year at university and 30 students in average graduate at universities, all of whom await their first employment. Due to the politics in the past still dominating today, these young Roma are made to leave the country instead of being employed, made to search their better life in the European Union as underqualified or unqualified workers

Selective circumstances navigate the public sector. The institutions where the majority of management belongs to Macedonians and Albanians, the representation of the other ethnicity is very low, nearly nonexistent. This can be witnessed from the report presented by the Ombudsman. It states that institutions in institutions where the manager is Macedonian the managerial and labour employees in institutions are mostly

ELVIS SHAKJIRI

MA in Human Rights
Central European University, CEU Hungary

Macedonians, a state which mirrors Albanian managers and their employees. Since managerial positions for Roma are practically nonexistent, there is no employment for Roma.

Certainly this state does not lead towards tolerance and coexistence in the Republic of North Macedonia. Taking into account the above mentioned facts we emphasize that equitable representation is the basis for constitutionality, a balance between the number of employed people and ethnic belonging. Only such a balance can lead to a multiethnic society, strengthening the trust of the people as well as disposing of all prerequisites for discrimination on the basis of ethnicity.

Honoured guests, **we will celebrate 8th of April if the government by 2020 fulfills at least 2% of equitable representation of Roma in institutions.**

We will celebrate this day when Roma population will not only be technical personnel in the institutions including the parliament, but also be civil servants, managers and leaders. **We expect to see Roma not only as part of the existing ministries but also an integral part of the new Ministry of the Political System and Inter-Ethnic Relations in the spirit of the Ohrid Framework Agreement, the One Society For All concept and the multi-ethnic democracy in North Macedonia.**

We will celebrate April 8 when our country will not depend on foreign donations to solve Roma community issues and when from the current allocation of 11 euros per Roma citizen will double the budget to solve the problems of the Roma community.

Due to the long-lasting injustice towards our community, **the state should raise Roma issue as its priority in the state agenda.** If this goal is not met, our community will forever stand apart and the social disparity will increase which may reflect negatively the cohesion in the country.

In the end, I would like to send a message from this platform to every government member. Roma are citizens in this country, but their 'life in Macedonia' has not started yet. **Our community regards 'life' as appropriate housing, access to drinkable water and proper asphalt roads, access to employment and better education, our mother tongue being protected from extinction and equitable representation in public administration.** When all the above mentioned turns to reality, only then will I believe in a 'life in Macedonia' and its One Society For All concept. Only then will we be prepared to enter the EU because we will create the EU at home.

Bahtalo o 8to April.

СЕНАДА САЛИ

м-р по Меѓународни односи и европски студии

Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

Почитувани,

Денес означуваме 29 години од официјалното прогласување на Меѓународниот ден на Ромите кое се случи за време на четвртиот светски ромски конгрес во Серок, Полска. Меѓународниот ден на Ромите не е ден за балови, лажни насмевки, празни ветувања, туку е ден за подигнување на свеста за проблемите со кои се соочува Ромскиот народ насекаде. Впрочем, тоа треба да го правиме во секоја погодна прилика, а не само на 8-ми Април. Мое секојдневие е да говорам за неправдите со кои се соочува мојот народ и да давам глас на моите сестри и браќа кои во борбата за егзистенција не се во можност тоа да го прават самите за себе. Па така во надеж дека ќе бидам ислушана од оние кои ја поседуваат моќта за креирање промени преку политики, истата мисија наместо во судница денес ќе ја спроведам од оваа говорница.

Факт е дека ние Ромите остануваме најдискриминираната етничка група во државата и Европа. За тоа сме свесни сите, дури и Премиерот. За жал, ваквата декларативна свесност, извештаите на ЕУ и ООН, уставно-правните гаранции, илјадниците спроведени проекти и постојано продолжуваните програми за инклузија, не доведоа до значајно подобрување на животните услови на најранливиот дел од нашата заедница. Секојдневно, сме предмет на едни од најблатантните прекршувања на човекови права, почнувајќи од сегрегација во основните и средните училишта, дискриминација во приватни ресторани и базени па се до рушење на нашите домови со булдожери пред очите на нашите деца. Дискриминирани сме дури и од оние од кои најмалку очекуваме: судиите, обвинителите, адвокатите. Голема е веројатноста токму во овој момент додека јас говорам пред вас на оваа говорница, наш сограѓанин Ром да е осуден на затворска казна без доволно докази, без адвокат, без преведувач на ромски јазик. При постоење на најмало сомнение за сторено кривично дело нашите лични податоци со големи букви се испишани во весниците и електронските медиуми, а доколку се утврди дека некој од нас е навистина сторител на одредено кривично дело вината како по навика се препишува колективно на целата заедница.

Ние, Ромите сме вечно лишени од пресумпцијата на невиност и сме дежурни кривци за сите злодела. Велам Роми но мислам на цигани, бидејќи Ром е политичка коректност. Нели е така обвинителство?!. На наша адреса пристигнуваат кривични пријави за нарушување на јавен ред и мир дури и во ситуации кога ние сме тие чиј мир бил нарушен со прекумерна употреба на сила од полициските и безбедносни служби. За можноста за амнестија малку од нас знаеја, па ја искористија оние кои и не ја заслужија. А да не говорам за искуствата на Ромите внатре во затворските установи. Доживеавме дури и таму да бидеме сегрегирани. Роми само со Роми зад решетки, евентуално по некој Албанец во ќелија да не биде ептен очигледно. За животот односно смртта во затворите најдобро знаат родителите и роднините на прерано починатите Андријас, Ердан, Суткие и Беким. Нека почиваат во мир.

Па така, во неможност правдата да ја добиеме дома, истата ја бараме надвор од границите. Секако не со наши лични финансиски средства. Една таква постапка неретко чини од 2- 10 000 евра. Благодарение на правната организација во која работам (European Roma Rights Centre) и мал број локални организации кои нудат про-боно правни услуги, Стразбур стана наша не ретка дестинација. Таму правдата ја добивме во случаите на Jasar, Eminov, Dzeladinov, Sulejmanov. А на истата чекаат

СЕНАДА САЛИ

м-р по Меѓународни односи и европски студии
Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

случаите Redjepovi, Useinov, Dzeladin, Abazov и други чии што случаи беа неправедно пресудени пред судовите во нашата држава.

И додека пред неполн месец пратениците го изгласаа новиот Закон за превенција и заштита од дискриминација влевајќи ни надеж дека конечно ќе се ослободиме од дел од бариерите кои ни стоеја на патот до правда, јавното обвинителство донесе уште една срамна одлука со која го озакони користењето на расни навреди кон нас. Почитувани обвинители, говорот на омраза насочен кон малцинствата не е заштитен со членот 10 на ЕКЧП! **Зборот циган е расна навреда кон целокупната ромска јавност во државата, кон нашите предци и нашиот јазик кој не ги познава зборовите циган/цигани/циганско туку велиме: Me sem Rom/Romani.** И за жал, тука не застанува изживувањето кон нас. Колективно сме окарактеризирани како "девијантна појава". Не ги почитуваме ни Бог ни законите. А ги мразиме и измачуваме животните. Овие изјави претставуваат јасен израз на она што Советот на Европа го нарекува **антициганизам т.е. специфична форма на расизам насочена кон Ромите, Синтите, Патувачите и останати групи кои што се стигматизирани како „цигани“ во окото на јавноста.** Обвинители, знаете ли дека слободата на изразување не е апсолутна?. Таа има јасна граница кога тоа е потребно во едно демократско општество за заштита на угледот и правата на другите.

Минатиот месец, Судот во Битола ја намали компензацијата на наш брат кој беше одбиен за влез на базен. Не нарекуваат црни ко маслини и мислат ќе се задоволиме со едно извини. Судиите предлагаат, простете си. Небаре сме на литургија, а не во судница. П така, наместо случаите на дискриминација, омраза и насилство да бидат санкционирани истите добиваат зелено светло од оние чија мисија е правда и еднаквост. И чуму ни е тогаш Преамбула која предвидува целосна граѓанска рамноправност и трајно сожителство на македонскиот народ со Албанците, Турците, Власите, Ромите и другите националности кои живеат во Република Македонија?! Што ќе ни е Комисија за заштита од дискриминација чии што мислења остануваат мртво слово на парче хартија?! Комисија која нема член/ка Ром/ка. Драга комисионери/ки, промовирањето еднаквост треба да го започнете најпрво од вашиот тим. И не вадете се повторно со изговорот дека едуцирани Роми нема. Еве сме тука, не гледате... Кога станува збор за судството и обвинителство, таму Ромите главно фигурираат или како обвинети странки или како хигиеничари. Скоро никогаш како судии, судски соработници, јавни обвинители, адвокати. Нашиот најголем успех се бележи со бројот 1. Една судијка Ромка, една заменичка народна правобранителка, една адвокатка, една пратеничка... од независноста па се до денес.

Големиот Мартин Лутер Кинг, кажал: "Јас имам сон да живеам во држава каде моите 4 деца нема да бидат ценети во зависност од бојата на нивната кожа, туку во зависност од суштината на нивниот карактер и квалитети". Дури 50 години по смртта на легендарниот Кинг, јас го имам истиот сон за животот на моите деца во мојата татковина.

На сите ни е јасно дека промената на името на државата не внесува во ЕУ по автоматизам. Потребна е сериозна работа и реформи. Денес ние, младите Ромки и Роми преку нашите говори ви дадовме низа препораки за тоа во која насока треба да се движат тие реформи. Сфатете ги како конструктивни. Мојата главна препорака е – **обезбедете рамноправно учество на правни професионалци Роми во судството и генерално во системот на правда!** Наталожување на предмети против државата пред судот во Стразбур говори за тоа дека нашето судство сеуште не е зрело за препознавање и санкционирање на случаите на дискриминација на Ромите. **Дополнително обучете ги судиите да препознаваат дискриминација кон Ромите,** задолжително и тие нека присуствуваат на

СЕНАДА САЛИ

м-р по Меѓународни односи и европски студии
Централно-европски Универзитет (ЦЕУ), Будимпешта, Р. Унгарија

вакви настани и нека бидат санкционирани доколку нивите пресуди се косат со праксата на Стразбур. **Ставање на новиот Закон за превенција и заштита од дискриминација во функција веднаш!** Единствено така ќе докажете дека правдата е најзначаен приоритет на оваа Влада. Најважно нешто со кое треба да си заминете оттука денес е свесноста дека **ние младите Роми ја следиме вашата работа и ќе реагираме на секоја неправда, но и ќе ве поддржиме во иницијативите кои не носат кон подобро.** Затоа што и вие и ние имаме одговорност да создадеме подобро општество за Ромите. Подобро општество за сите!

Опре Рома!

SENADA SALI

**MA in International relations and European studies
Central European University, CEU Hungary**

Honoured guests,

Today we celebrate the 29th anniversary of the International Roma Day, officially proclaimed during the Fourth Romani World Congress in Serock, Poland. This internationally acknowledged day is not a day for organising ball dances, faking smiles or making empty promises. It is the day to raise the awareness of the problems faced by the Roma population across the globe. As a matter of fact, we should talk about it not only today, but at any convenient occasion. My daily task is to speak about the injustice my people face and to give voice to my brothers and sisters who are not able to do so themselves because of their constant struggle for basic survival. Therefore, with a hope in my heart that today I will be heard by the very people who possess the power to create changes through policy making, I will present my mission here, on this platform, instead of a courtroom.

It is a known fact that the Roma population has remained the most discriminated ethnic minority in the country and Europe. Everybody, even the Prime minister is well aware of it. Unfortunately, this declarative awareness, the EU and the UN reports, all the constitutional and legal guarantees as well as the thousands of implemented projects and continual inclusion programmes have not led to any significant advancement of the living conditions of the most vulnerable among us. Every single day we are subjected to the most blatant violations of our human rights starting from segregation in primary and secondary schools, discrimination in restaurants and swimming pools to the point of demolition of our homes by bulldozers before the eyes of our children. We are being discriminated even by those we least expect it from, such as judges, prosecutors and lawyers. It is a high probability that somewhere out there while I stand here speaking in front of you, our fellow Roma citizen is being sentenced to life in prison without sufficient evidence to the crime, without any lawyer or a Roma language translator. Even when in slightest suspicion of a committed crime, our personal data is being taken out into the public eye in every written and electronic media in large bold font. If one of us truly commits a criminal act, the blame consistently transfers to the collective Roma community.

We, the Roma, are eternally deprived of presumption of innocence and are continually considered guilty of any wrongdoing. I say Roma but actually we are seen as Cigan, because Roma is just the politically correct term. Am I mistaken, Prosecutors? We receive criminal charges for public disorder on our home addresses even when our own personal life order and peace has been disturbed through excessive police and military use. We knew very little about the Law on Amnesty, so those who really didn't deserve it actually got absolved. I do not even want to start talking about what Roma experience inside prison facilities. Segregation behind bars! Roma alongside Roma in a single cell, or some Albanian so as not be so obvious. How our dearly departed Andrias, Erdal, Sutkie and Bekim served and died there only their parents know. May they all rest in peace!

Therefore, after losing hope of receiving any justice in our country, we decided to search for it outside Macedonian borders. We do not use our own personal funds for that, of course, because such a procedure can easily cost 2000-10000 euro. Owing to the legal organisation I am a part of, the European Roma Rights Centre, and a small number of local organisations working pro-bono, Strasbourg have become our most visited destination. Only there did we receive any justice in the legal proceedings of Jasar, Eminov, Dzeladinov and Sulejmanov, with the proceedings of the Redjepov family, Useinov, Dzeladin, Abazov and many more still in motion for having been wrongfully convicted in our country.

SENADA SALI

MA in International relations and European studies
Central European University, CEU Hungary

When the MPs of this country approved the new Law on Prevention and Protection against Discrimination approximately a month ago, we started hoping that the barriers towards justice would finally fall. Then, the Public Prosecutor's office brought another shameful decision legitimizing the use of ethnic insults aimed at our nation. Honoured prosecutors, ECHR's Article 10 (on freedom of expression) does not protect hate speech towards minorities! **The term Cigan is a racial offence to the entire Romani population in this country, to our ancestors and our language which does not recognise the terms Cigan, Cigani, cigansko, but we say: "Me sem Romani/Rom".** Unfortunately, this is not the last insult hurled at us. We are collectively characterised as a 'deviant presence', somebody who does not show respect neither towards God nor laws, people who hate animals and torture them. These statements represent a clear expression of what the Council of Europe considers **antigypsyism/anticiganizam i.e. specific form of racism targeted towards Roma, Sinti, Travellers and others who are stigmatized as 'gypsies/cigani' in the public imagination.** Prosecutors, are you aware that the freedom of expression is not absolute? It allows restrictions necessary in a democratic society to protect the reputation and the rights of others.

The previous month the Court in Bitola reduced the compensation of our brother who had been denied entrance at the public swimming pool. We are being called black as olives and they think we would get satisfied by a simple apology? The judges say that we need to forgive each other. Are we in a courtroom or on a mass? So, instead of such cases of discrimination, hate and violence to be sanctioned, they receive the green light from the ones whose mission is to bring justice and equality. What is the use of the Constitutional Preamble guaranteeing civil equality and coexistence of the Macedonian people alongside Albanian, Turkish, Vlachs, Roma and other nationalities living in the Republic of North Macedonia? Why does the Committee for Protection against Discrimination exist when its opinions remain only a simple text on a piece of paper? This is a Committee which does not have any Romani member. Dear Committee members, if your objective is to promote equality, then start within your own membership. Please, do not use the same excuse of the nonexistence of educated Romani. Here we are, you can see us. Inside courthouses and prosecution offices there are Roma people, yes, but they are either the prosecuted ones or hygiene maintenance workers. We cannot see them working as judges, judicial associates, public prosecutors or lawyers. The greatest success we have achieved is marked with the number 1 in each respective field, such as one Roma judge, one Roma deputy Ombudsman, one lawyer, one MP from Independence Day till present day.

'I have a dream that my four little children will one day live in a nation where they will not be judged by the colour of their skin, but by the content of their character,' the great Martin Luther King said once. 51 year after the death of the legendary King, I have the same dream for my children in my homeland.

We are all aware that renaming our country's name does not unequivocally mean entering the EU. It is necessary to do some hard work and carry out serious reforms. By talking here in front of you today, all of us young Roma people have tried to provide you with some recommendations which path to take in order to carry them out. Consider them as nothing more than being constructive. **My main recommendation to you is to provide an equal employment of Roma legal professionals into the judicial system and generally in the field of justice!** All of those piled up legal cases against the state at the court in Strasbourg speak of the fact that our judicial system is still in its infancy to be able to recognize and sanction the cases of discrimination against the Roma people. **Furthermore, educate the judges to be able to recognise discrimination against the Roma,** make it mandatory for them to participate on such events and they should get sanctioned if their verdicts contradict the Strasbourg case-law. **We demand from you to start enforcing the new Law on Prevention and Protection against Discrimination right now!** Only then you will prove that this government's priority is justice. The most important thing you will leave from here with today is being conscious that **we, the young**

SENADA SALI

MA in International relations and European studies
Central European University, CEU Hungary

Roma intellectuals, will meticulously monitor your actions and react against each injustice but also support your initiatives towards better future. That's because, both You and us hold the responsibility for creating a better society for the Roma, a better society for all.

Opre Roma (Roma Rising)!

romaversitas
macedonia

Врз основа на потребите на студентите Роми во 2001 година се основа Програма за образование на Роми – Ромаверзитас како заедничка иницијатива на Фондација Отворено општество – Македонија и Програмата за поддршка на високото образование (HESP) при Институт Отворено општество – Будимпешта.

Во 2005 година Програма за образование на Роми – Ромаверзитас беше целосно финансиски поддржана од Ромскиот образовен фонд (РЕФ) од Будимпешта.

Во 2014 година Програма за образование на Роми – Ромаверзитас премина во Здружение на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“ на иницијатива на алумни на Програма за образование на Роми – Ромаверзитас и со целосна финансиска и останата поддршка од Ромскиот образовен фонд (РЕФ) од Будимпешта.

ВИЗИЈА

Ромаверзитас е лидерска национална граѓанска организација и заедница која ги застапува интересите на младите, средношколците, студентите и дипломираните Роми за да се унапреди нивната положба преку ефективна академска поддршка и развој на вештини, за подобро позиционирање и интеграција на Ромите во општеството.

МИСИЈА

Ромаверзитас е клучна граѓанска организација која работи на поттикнување на квалитетно образовани генерации на млади Роми, преку поддршка и развој на личните и образовните капацитети на учениците и студентите во комплетирањето на средното и високото образование, и на целосна интеграција на Ромите во општеството преку унапредување на вработливоста и развој на лидерство во Република Северна Македонија

СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ НА РОМАВЕРЗИТАС ЗА ПЕРИОДОТ 2019-2023

Стратешка цел 1. Зголемување на бројот на запишани и завршени средношколци и студенти Роми

Стратешка цел 2. Поттикнување на вработувањето и зголемување на вработливоста на младите Роми

Стратешка цел 3. Застапување на интересите на Ромаверзитас - заедницата и создавање на потенцијал за лидерство

Стратешка цел 4. Развивање на ромскиот идентитет и солидарност кај младите, средношколците, студентите и дипломираните Роми